

jako chronologická pomůcka k poznání mladšího velkomoravského horizontu?).

Nová publikácia sprístupňuje mnoho dôležitých informácií a materiál pre ďalšie štúdium. Jej autor je značne kritický, zároveň však neustále uvažujúci až pochybujúci aj o svojich pozorovaniach a záveroch. V knihe zhodnotil doterajší stav výskumu, pomenoval mnohé problémy, ktorými je zaťažený výskum mikulčického hradiska i skúmanie keramického materiálu. Kritike podrobil najmä doterajší spôsob absolútneho datovania keramického materiálu zo sídlisk odvodzovaného z keramiky pohrebísk, pričom nádoby z hrobov sa v mnohých faktoroch odlišujú od keramiky sídlisk. Autor sa v knihe nezamýšľa nad terminológiou periodizácie skúmaného obdobia. V práci sa objavujú dva termíny, „stredohradištný“ a „veľkomoravský“. M. Mazuch uprednostňuje termín „veľkomoravský“, ktorý sa výrazne presadzuje v súčasných archeologických prácach českých i slovenských autorov. Môžeme si však položiť otázku, či pomenovanie „veľkomoravský“ vopred neimplikuje absolútne datovanie.

HANA CHORVÁTOVÁ

Zdeňka KRUMPHANZLOVÁ a kol.,
*Raně středověké pohřebiště v Praze-
Lahovicích, Muzeum hlavního města
Prahy, Praha 2013*

368 s., ISBN 978-80-87828-02-1

Zdeňka Krumphanzlová (1931–2002) pôvodne inklinovala k výzkumu mladšího pravěku a k mediévalní archeologii ji přivedly spíše vnější okolnosti. V roce 1954, kdy končila studium prehistorie na Univerzitě Karlově, byly při stavbě nové silnice do Radotína objeveny v Lahovicích středověké hroby. Výzkum zahájil Bohumil Soudský, který zdokumentoval 29 značně poškozených hrobů. Rok poté se terénního výzkumu ujala již Krumphanzlová a vedla ho až do roku 1960.

Publikace se skládá ze tří základních částí. První vychází z rozpracovaného, ale nedokončeného rukopisu souhrnného zpracování pohřebiště. Editoři Jan Klápště a Miroslava Šmolíková použili podstatné části původního textu, který revidovali, upravili, případně doplnili vlastními poznámkami (ty jsou odlišeny kurzívou). Druhou část představuje nově provedený demografický a paleopatologický rozbor pohřebiště. Těžištěm knihy je pak podrobný katalog hrobů s bohatou

plánovou a fotografickou dokumentací terénní situace i náleзовého fondu.

Pohřebiště se nachází na nízkém písčitém přespývu v nivě řeky Berounky, avšak již nad úrovní pravidelných záplav. Plocha pohřebiště byla rozdělena do několika částí a oddělena kamennými, většinou pravidelně skládanými řadami. V jižní části byly hroby spíše shlukovány do skupin, mladší severní část je uspořádána do pravidelných řad. Obě části jsou od sebe zřetelně odděleny. Jistou roli v tomto členění mohlo sehrávat nastupující křesťanství, nelen ale ani vyloučit příčiny z oblasti sociální sféry.

Hrobové jámy byly pečlivě upraveny, velkou část lemovaly kameny, případně se v jámě nacházel alespoň jeden kámen (pod hlavou nebo u dolních končetin). Časté je použití dřeva, a to buď jako dřevěné podložky, nebo rakve, a to jak prkenné, tak dlabané. Poměrně zajímavé jsou superpozice pohřbů v jedné hrobové jámě; autorka je vysvětluje jako dodatečné pohřby příbuzných osob. Doloženy jsou i pietně uložené skládky kostí, narušených při hloubení nových hrobových jam. Zajímavá je přítomnost několika hrobů, které byly podle pozorování Krumphanzlové druhotně otevřeny a porušeny, nebo nestandardní poloha některých zemřelých. Na základě těchto nálezů se autorka podrobně věnovala problematice tzv. protivampyrických opatření.

Otázka druhotných zásahů do hrobů je poměrně složitá, a proto lze pokládat za velký nedostatek, že k situaci nebyl zpracován posudek odborníka na tafonomii. Jak již dříve prokázala nová vyhodnocení pohřebišt v Mikulčicích (i jinde), zásadní informace je možné získat i ze staré terénní dokumentace. Jakékoliv úvahy o záměrných zásazích do hrobu, natož pak jejich interpretace, musí být podloženy důkladnou tafonomicou analýzou. Jejich absenci lze pokládat za zvláště palčivou už kvůli skutečnosti, že na novém demografickém a paleopatologickém vyhodnocení pohřebiště spolupracovalo šest antropologů.

Velkou pozornost autorka věnuje dvěma objektům, prozkoumaným na ploše pohřebiště. Prvním je předpokládaná kultovní stavba, tvořená jámou, do jejíhož středu byl zaražen dřevěný kůl, který byl zasypán vrstvou kamenů. K situaci snad patřila i skupina kamenů, uspořádaných do oblouku (zbytek kruhu?) ve vzdálenosti přibližně pět metrů východně od jámy. Druhým objektem je memorium s dřevěnou konstrukcí na kamenné podezdívce, dlouhé 290 cm a široké 130–180 cm. Uvnitř byl pohřben dospělý muž v dřevěné rakvi, ale bez dalších nálezů.

Předložená kniha o lahovickém pohřebišti je především zpřístupněním pramene. Autoři

a editoři zcela záměrně upustili od vlastní interpretace, či diskuse s autorkou výzkumu. Předložili tak odborné veřejnosti surová data, s nimiž je možné dále pracovat. Lahovické pohřebiště stálo na počátku systematického výzkumu raně středověkých pohřebišť v Čechách. Současným edičním počinem je sice splacen letitý dluh české středověké archeologie, cesta k důkladnému poznání lahovického pohřebiště, ale i dalších raně středověkých pohřebišť se však teprve otevírá.

MARTIN ČECHURA

Elisabeth NOWOTNY, *Die früh- bis hochmittelalterliche Siedlung von Mitterretzbach, Niederösterreich*, Universitätsverlag der Donau-Universität Krems, Krems 2015 (= Archäologische Forschungen in Niederösterreich 1)

255 s., ISBN 978-3-902505-75-1

Míra zpracování archeologických výzkumů není v Dolním Rakousku o mnoho lepší než v českém prostředí. Další příspěvek do skromného souboru publikovaných lokalit, jímž je monografie o osadě Mitterretzbach, je pro nás o to zajímavější, že pojednává o vsi, jež dnes leží na české hranici zhruba na úrovni Znojma. Jde navíc o místo osídlené již na počátku raného středověku, kdy tato oblast měla blíže k Moravě než ke karolínské Východní Marce. Charakter hmotné kultury včetně objevených staveb ostatně dále svědčí o afinitě obyvatel této osady ke „slovanskému“ kulturnímu okruhu, kterou navíc v pozdějších staletích pro tuto oblast potvrzují historické prameny. I z tohoto důvodu je pro české medievisty zajímavé sledovat rozdíly a paralely k vývoji struktury osídlení na Moravě. Název knihy sice svádí k tomu, abychom v souladu tradiční českou periodizací uvažovali o 6./7.–13. století, avšak zde musíme mít na paměti, že německá historiografie počíná vrcholný středověk již na rozhraní 10./11. století.

Autorka se při zpracovávání výzkumu mohla opřít i o celou řadu přírodovědných analýz, bez nichž by dnes naše poznání tehdejšího běžného života bylo o mnoho chudší. Uvádí, že nejvýznamnější obilovinou bylo proso, jež představovalo až 75 % nalezených vzorků. Pokud jde o doklady konzumace masa, podařilo se zjistit nejčastější výskyt hovězích kostí (v 80 % náleží), méně často pak kosti z prasete (60 %), případně ze skopového dobytka (45 %). Struktura osteologických

dokladů konzumace zvířat z Mitterretzbachu tak odpovídá standardu běžnému na lokalitách podobného typu. Prozkoumané sídliště nebylo pouze zemědělského charakteru, neboť se podařilo identifikovat stopy po zpracování železné rudy, ale také barevných kovů.

Autorka snesla určité doklady a indicie pro proměnu struktury tamního osídlení, během níž byly pozemnice nahrazovány zřejmě dvorcovým uspořádáním. Ovšem sama upozornila na to, že tento typ nové strukturae osady dokládá pouze uspořádání staveb, zatímco např. ploty a jiné hraniční prvky se rozeznat nepodařilo. Navíc bylo na zkoumaném sídlišti možno doložit pouze jedno podobné uskupení staveb. Proto je autorka ve svých soudech ohledně průběhu těchto procesů i výsledné podoby sídliště nanejvýše opatrná. Knihu, na které se vedle Elisabeth Nowotny podílela dílčími sondami řada dalších specialistů (Andreas G. Heiss, Marianne Kohler-Schneider, Manfred Linner, Reinhard Roetzel, Manfred Schmitzberger a Silvia Wiesinger), uzavírají úvahy nad významem nedalekých pohřebišť spolu s celou řadou dílčích přírodovědných analýz, které poskytují argumenty pro předchozí syntetické pojednání.

DAVID KALHOUS

REGIONALIA

František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 4. Úsek státní hranice – Pasov*, Prachatické muzeum Prachatice, Prachatice 2015

672 s., ISBN 978-80-87421-21-5

Objemnou, bohatě vypravenou publikací s množstvím fotografií, nákresů a mapek završila autorská dvojice František Kubů – Petr Zavřel svůj dvacetiletý výzkum staré přeshraniční komunikace Zlaté stezky, spojující české země s obchodem plynoucím z bavorského Pasova. Nutno říci, že průzkum byl završen úspěšně. Poslední díl, zabývající se situací na německé straně hranic, poskytuje stejně jako předchozí texty detailní popis pozůstatků všech větví cesty v terénu, nákresy nejvýznamnějších předmětů nalezených pomocí